

Jurgis Pabrėža – gyvenimą atidavęs Dievo ir žmonių tarnystei

► Jurgis Pabrėža gimė prieš 245 metus – 1771 m. sausio 15 d. Večių kaime, Lenkimų parapijoje, Kretingos apskrityje Jono ir Rožės Baužinskių šeimoje, kurioje užaugo 7 vaikai. Spėjama, kad Jurgio tėvas buvo ūkininkas, laisvas nuo baudžiavos, gal net bajoras, nes J. Pabrėža savo ryžtuose pasižada nesigirti savo kilme. Lotyniškai bei lenkiškai savo pavardę rašė Pabrez, žemaitiškai pasirašinėjo Pabrėza arba Paabrėza.

Siemet sukanka 220 metų, kai 1796 m. vasario 26 d. Žemaičių vyskupo Stepono Giedraitio Jurgis Pabrėža buvo įšventintas kunigu. Jis įautė didelę atsakomybę už savo parapiliečių sielų išganymą, labai rimtai ir atsakingai ruošėsi pamokslams, nuodugniai studijavo Sv. Raštą, įvairių šventųjų ir garsių pamokslininkų veikalus. Žvelgiant į išlikusias pamokymus, jo paties pasiryžimus ir paguodos ieškojimą paniekintame Kristuje, kyla mintis, kad ir jis pats patyrė skaudžių apkalbų, žmeistų, paniekinimų. Garsėjo kaip uolus, išmintingas išpažinčių klausytojas ir pamokslininkas, kurio pasiklausyti plaukė mintis žmonių. Vis dėlto labiausiai Jurgis Pabrėža žmonių sielas palietė savo gyvenimo pavyzdžiu, giliu tikėjimu ir maldingumu.

Motiejus Valandis „Žemaičių vyskupystėje“ rašo: „Žmones jo pamokslų kaippo kokio apšaltalo su didžiausia atida klausė ir nemaž gauna pelno išganymo. Kada jis kazalyčion įlėjęs Tėve mūsų tesukalbėtu, ir ta jo maldą nebūtų be dieviškos naudos žmonių, nes taip yra už šventą

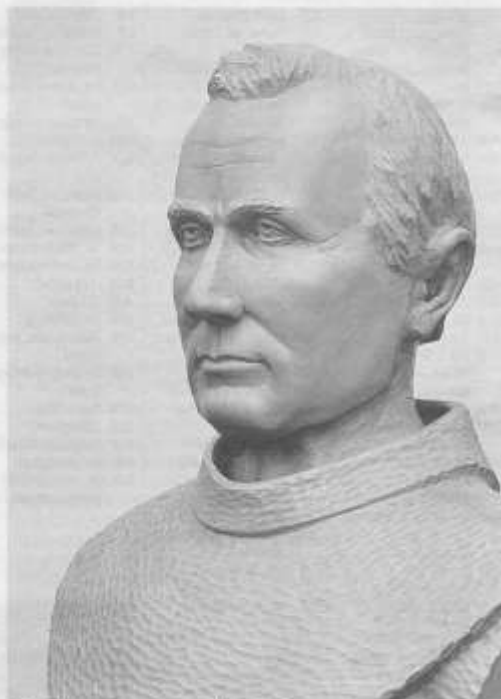
turimas, jog tarsi pats jo pasirodymas jau draudžia žmones ir veda ant gero. Daugel dievobaimingų žmonių turi jį už vadovą kely išganymo, todėl k. Pabrėža kasdieną klauso valandų valandas išpažinimo nusidėjimų. Norėdamas dar ir miręs mokyti žmones, parašė įsėms knygeles. <> Be galo darbus tas zakonikas niekuomet nespeja. Vos atkalbėjęs poterius ir kitus apėjęs žygius, diena iš dienos rašo. Pratešk, Dieve, jam amžių ir suteik turtingą poną, kurs parasytas per jį knygas išpausdinęs žmonėms paskelbtų“

J. Pabrėžos dėdė Aleksandras Pabrėža buvo pranciškonu, pats Jurgis mokėsi Kretingoje, pažinojo pranciškonų gyvenimą, tad dažnai ateidavo mintis stoti į vienuolyną. 1802 m., dirbdamas Plungeje jis net padarė pasiryžimą: „Pašalinti norą stoti į vienuolyną. Visa tai – pagunda“. Žmones pasakoja legendą apie tai, kad 1815 m. kun. Pabrėžą buvo pakviestas pas ligonį ir didelio potvynio metu su Švč. Sakramentu kelti per Mintija. Šmarki vandens srovė nutraukė lyną ir keltą su visais žmonėmis

lyg šapelį ėmė blaškyti į visas puses. J. Pabrėža šaukėsi šv. Antano pagalbos, pasižadėdamas, kad jeigu išliks gyvas, įstos į Kretingos pranciškonų vienuolyną. Keltas su visais keleviais toli užuolankoje saugiai pastiekė krantą.

Tai gi lygiai prieš 200 metų, 1816 m. gruodžio 7 d., būdamas 45 metų amžiaus, Jurgis Pabrėža įstojo į Kretingos Trečiąjį pranciškonų (tretininkų) ordina, po metų iškilmingai davė amžinuosius įžadus, gavo tėvo Ambraziejiaus (Ambrozijaus) vardą. Tretininkai, kaip ir pirmojo ordino vienuoliai, garsėjo pranciškonų abiga, laikėsi vienuolienės tvarkos, naudojosi visomis dvasinėmis malonėmis, bet neturejo teisės rinkti viršininkų ir patys būti jais renkami. Pabrėžai tiko „kad zokono vyresnybė per visą amžį niekur nekiltų“, norėjo turėti daugiau laiko maldoms, studijoms ir žmonių gydymui.

Jis visuomet stengėsi prisiminti, jog yra nuolatiniėje Dievo akivaizdoje, tad įstojęs į vienuolyną nusipiešė ir iš au galų suklijavo Dievo Apvaizdos paveikslą, jame įrašęs: „Dievas mato, laikas bėga, mirtis ateina, amžinybė laukia“. Šis paveikslas iki mirties buvo laikomas celėje, kad nuolat primintų Dievo akivaizdą.

► Liaudies meistro Petro Kalendos (Salantai, Kretingos r.) pagal žmonių pasakojimus 1970 m. iš liepos medžio išdrožtas Jurgio Ambraziejiaus Pabrėžos biustas, saugomas Kretingos muziejuje.

Jurgis Pabrėža – gyvenimą atidavęs Dievo ir žmonių tarnystei

(Atleis iš 1 p.)

Dar būdamas studentu J. Pabrėža nutapė paveikslą, kurio vienoje pusėje pavaizduota Nekaltai Pradėtoji Mergelė Marija, kitoje – šv. Antanas. Studijų metais šį paveikslą J. Pabrėža neslėpė procesijose, vėliau jis labėjo ceļeje. Po mirties gimėnis paveikslą išsugrūdo. Restauruojant buvo nustatyta, kad „paveikslas tapytas namuose gamintais alyviniais dažais ant drobės, iš abiejų pusių, nesabojant, kad tai paties Pabrėžos darbas“. Tėvas Ambraziejus rinko žinias ir apie dažus, jų sudėtį, mokė žmones pigiais gamtiniais dažais dažyti namų apyvokos daiktus, piešti ir net tapyti. Iš domėjosi mena, nagrinėjo jo reikšmę žmogui.

Šiandien apie Jurgį Pabrėžą daugiausiai rašoma, kaip apie botaniką, kurio darbai lietuvių –žemaičių kalba turi didžiausią išliekamąją vertę. J. Pabrėžos palikimą sudaro apie 50 darbų botanikos tema, lotynų–lietuvių kalbų botanikos žodymas, augalų morfologijos lietuvių terminų žodymas, apie 800 augalų rūšių herbariumas, pirmasis lietuvių kalba parašytas 166 psl. geografijos vadovėlis, geografijos terminų žodymas, 17 rankraščių, kuriuose aprašomos ligos, jų simptomai, gydymas, medicininis terminų žodymas, lotynų kalbos vadovėlis, apie 250 pamokslų visais žmogaus gyvenimo ir tikėjimo klausimais, savotiškas filosofinis veikalas „Rytis“, kuriame sisteminio savo gyvenimo principai. Yra likę ir keli jo eilėraščiai „Esu sau žmogelis“, „Apie pykcininką“, „Apie neučiuvus apsyjeimus įvairnumais“. Tarp Daukanto raštų yra dar keletas eilėraščių bei J. Pabrėžos parašo, tačiau rašyti jo ranka, nuotaika ir stilius: „Dainis vaimos“, „Krupnikis trunkas gražiavė“, „Gaylesis altoriaus“, „Dainis apie pioką atmetontį artelk“, „Apie patiešijima rupesniu žmonių“, „Apie spropa jo mlilestis pona Puvievijiaus“, „Dainis žudu“, J. A. Pabrėža 1838 m. testamentė irai, kad „mano biblioteka netaksootina, bet visa turi atitekti ne kam kitam, kaip tik Kretingos vienuolyno bibliotekai“, kad vienuolynė rekonstruojama atliekanti kuniagai gautų pasinaudoti jo knygomis.

Tačiau žemaičiai iki šių dienų Jurgį Pabrėžą prisimena ir gerbia

kaip įvento gyvenimo žmogų ir gydytoją. „Tapęs pasauliniu kunigu ir eidamas savo loomo pareigas, dažnai turedavau lankyti pavirius ligonius, neturintius jokias medicininės pagalbos, o jų kančios labai mane jaudindavo, tad norėjau nors šiek tiek padėti jiems gydytis. <-> Tačiau, kadangi neturėjau jokio šios specialybės vadovo, kuris man būtų atskyręs vaistinius augalus nuo nevaistinių, buvau poverstas iš eilės rinkti ir deteminuoti visus augalus, kuriuos tik pastebėjau pievoje, ir tai vis tik tam, kad pažinčiau ir atrinkčiau vaistinguosius. Teisybe, kai kurių augalų savybės mane dargi nuddugino; bet kiek tai iš manęs pareikalavo trūsio, gal tik tas supras, kas pats šioje srityje plūksė be jokio vadovo“. Po pietus keliaujantis ir žoles renkantis kunigas susilaukė nemažai nesupratimo ir pašaipų. Tėvas Ambraziejus su žolininkėm ir žolininkais bendravo, klausinėjo apie žoles, jų savybes, bet į užkalbėtus žiūrėjo labai neigiamai.

Juozas Turnas-Vaišgantas vaizdžiai aprašė J. Pabrėžos gydytojų: „Nors turi gerą spintą vaistų, tačiau gydo kone vienomis žolėmis, 28-as jo celes numeris ir visas koridoriaus būdaves prašėvis jo žolėmis... Kasdieną būdave daug ligonių: moteriškos laukdavustos apaciote, nes į aukštą, kur vienuolai gyvena, moteriškos draudžiama. Vyrai leidžiamoms valandomis ateidave staciai į cėlę. Juos tėvas Ambraziejus vaistindavęs trimis pypkėmis su ilgis cibokais. Jau nuo ryto įsakydavęs jam tarnaujantiem vaikiniui prikimti pypkės. Apdalyjęs svečius pypkėmis pirmame kambaryje, patisi gydylkū taisydavęs, klausydamas ligų, o moteriškų aprūpinti nulipdavęs žemyn. Atejus tam tikram vienuolių reikalavimam laikui, palikdavęs svečius pypkauti, eidavęs į antrą kambarį ir skiaurai per tris valandas klūpodavęs prieš Prikeyžuotąjį ir mediuodavęs. Tik pabaigęs dvasiškąją praktiką, beidavęs pas savo ligonius ir lankytojus“.

J. Pabrėža knaopščiai užrašinėjo savo atradimus bei svarbius darbus ir kitų mokslininkų darbų. Savo rankraščius jis skynė tiems, kuriuos gydė: „Skiriu savo darbą patogumai ir gelbeti sveikatai tu,

► J. Pabrėžos sukurtas herbaras „Dievas mato, laikas bėga, mirtis artėja, amžinybė laukia“, kabėjęs jo ceļeje, saugomas Kretingos muziejuje.

Almantas Ribickaitis nuotr.

kurie arti neturi vaistinės bei galimybių pasitarti su gydytojais, ir kurie ne tik gyvendami skursti, bet ir per anksti mirti turi“. Iš nesulė brangių, neprašėnamų vaistų, o aprašė tai, ką galima rasti pievoje, darže ar miške. Už gydymą ir vaistus J. Pabrėža niekada neėmė jokio atlyginimo.

Visą gyvenimą stengėsi praktikuoti romumo ir mandagumo dorybes: „Būti ramus, ypač kalbose, susilakyti nuo staigių žodžių <->, nevartoti nekainamų žodžių <->, su visais, o ypač su priešais būti meiliu ir geru <->, klausydamas išpažinčių ir didžiausiemis nusidėjėliams būti malonus ir elgtis su jais, kaip norėčiau, kad su manimi būtų eljamasi jų padėtyje, ir su jais kalbėti vien tik švelniai“. Siems pasiryžimams nusikaltus, užsidėda atgaila – žėzuvu ant žemės padaryti kryžį.

Vienas jo artimas pažįstamas kartą paprašė prisiminti fotografijos. Tėvas Ambrozijus padavė jam rožančių ir pasakė: „Visos fotografijos sudyti, nublunka ir tie žmonės yra pamirštami, o kita fotografija niekuomet nesudis ir nebūs pamiršta“. Fotografijos gimimo data laikoma 1839 m. sausio 7 d., kai Prancūzijos mokslų akademijos posėdyje fizikas D. F. Jean Arago pranešė apie savo išradimą – dagerotipiją, o jau 1840 m. vasario mėnesį Vilniuje ryko pirmoji da-

► Paminklas J. Pabrėžai

gerotipų paroda. Taigi jeigu žmonių pasakojimas tikras, pažįstamas nuotraukos turėjo parašyti Jurgis Pabrėža jau esant labai garbaus amžiaus. Tačiau nėra žinų, kad būtų išlikusi bent viena jo nuotrauka. Kretingos muziejuje saugomas tik Jurgio Ambraziejiaus Pabrėžos biustas, kurį 1970 m., remdamasis žmonių pasakojimais, sukūrė tautodailininkas Petras Kalėda.

Bebaigdamas 79-uosius gyvenimo metus, senatvės ir ligų nukamuotas, kunigas Jurgis Pabrėža tyliai mirė 1849 m. spalio 30 d. po ligonių priėmimo valandų, besimeldamas savo ceļeje ant klapto.

1895 m. prancūzikon vienuolyno gvardijonas br. Feliksas Rimkevičius ant jo kapo pastatė išvissus granito kryžį. 1933 m. vienuolyno gvardijonas Augustinas Divelė ant J. Pabrėžos kapo pastatė neogotikos stiliaus mūrinę koplyčią, kurios viduje, galimėje vienoje, smailiajame kėnejo yra nežinomo autoriaus aliejiniais dažais ant betono tapytas paveikslas „Šv. M. Marija Nuolatinė Gelbėtoja“. Senieji kretingiškiai pasakoja, kad koplytėlės sienoje t Augustinas Divelė įtats paties J. Pabrėžos tapytą paveikslą.

1993 m. skėvenelyje priešais Kretingos prancūzikon vienuolyną ir bažnyčią pastatytas skulptoriaus A. Boso, architekto S. Manomaičio bronzinis paminklas, bylojantis apie kretingiškų meilę ir dėkingumą tėvui Ambraziejui.

Po Jurgio Pabrėžos mirties žmonės būriais traukė prie jo kapo, melde užtarimo. Neprašėdamas Lietuvos liaikotarpų gautas per tėvo J. Pabrėžos užtarimo malonės būdave užrašomos vienuolyno knygoje. J. Pabrėžos atminimas ir šiandien gyven žmonių širdyse. Vėlinių dieną jo kapo koplytėlė skęsta žvakimi jūroje. Žmonės ateina prie jo kapo pasiimti, paprašyti užtarimo ligose ir kasdieniuose dalykuose.

Tarpkario prancūzikonai dėjo pastangas užvesti kanonizacijos bylą, kad Bažnyčios vadovai suteiktų šiam kilniam žemaičiui altoriaus garbę ir įrašyti į šventųjų eiles. Artejan 250-ųjų gimimo metinių jubiliejui vėta būtų vėl pristimti J. Pabrėžos beatifikavimo bylą, iš naujo išleisti jau retėnybe tapusią V. Gidžiūno surinktą J. A. Pabrėžos biografiją. Praėjus beveik 170-čiai metų po M. Valančiaus užrašytų žodžių, gal jau laikas surinkti ir atskromis knygomis išleisti Jurgio Pabrėžos pamokslus bei kitas rankraščius.

Pabaigai – J. Pabrėžos paskutiniai žodžiai, rašyti atsiveškinant su mokiniams: „Mylinasios mokinij! Žiūrėk, kad tavo gyvenimas būtų tyklus ir ramus, nes toks Dievui patinka. Melkās kiekvienoje vietoje. Būk blaivus, išmintingas, išaukštėtas, drovus ir kuklus <->. Venk tuščią kalbą, kvailų žingsidumų, bartų, puikybės, piktžodžiavimų, storišvikišumo, nedėkingumo, nepaklūstumo, girtavimų, neramumo, nesulakijimo, išdavikiškumo, žūlumo, veidmainiškumo, apgavystės ir kitų visų negerovių. <-> Iš savo turtų dalyk išmaldas ir nenukreipk veido nuo vargšų <->. Jei daug turėsi, gausiai duok; jei mažai turėsi, ir mažai su noru rūpintis duoti. <-> Padariusiam tau ką gero tuojau atsilygink, kad svėtinias išmokestis pas tave neužsilėtu. Iš kitų blago patyres, kitam to nedaryk. <-> Patarimo visumet nuo protoje išleik. Visados Dievą garbink ir nuo jo prašyk, kad tavo gyvenimą tvarkytų, kad visi tavo užnamymai lame būtų. Nebijok, Brangusis, į neturtą patekti, nes bosi labai turtingas, jei Dievo bijosi, nuodėrnų vengsi, o darysi gerai. Štai mano paskutinieji pamokaniam tau, Brangusis Mokinij“.

► J. Pabrėžos kapo koplyčia